

Barcelona bombardejada 1936-1939. Volem la pau, no l'oblit

- » *L'Arbre de la Memòria*, una instal·lació artística de vídeo mapping, llum i so, es podrà veure a la façana de l'Ajuntament els dies 16, 17, 18 de març per commemorar els 80 anys del bombardeig a Barcelona
- » A partir del juliol es podrà veure l'exposició *Una infància sota les bombes*, a El Born CCM
- » El MUHBA programa activitats tot l'any: itineraris guiats, visites al refugi antiaeris i el Refugi 307, representacions teatrals i itineraris escolars a les Bateria del Turó de la Rovira i Refugi 307
- » De cara al setembre està prevista la publicació del llibre *Barcelona, topografia de la destrucció*, elaborat per la Fundació Pi i Sunyer i que posarà al descobert dades inèdites sobre els bombardejos

80 anys del bombardeig a Barcelona

L'Ajuntament de Barcelona, a través del Comissionat de Programes de Memòria, ha elaborat un programa per commemorar el vuitantè aniversari dels bombardejos aeris que va partir la Barcelona republicana l'any 1938 per part de l'aviació italiana. El projecte *Barcelona bombardejada 1936-1939. Volem la pau no l'oblit* vol servir, d'una banda, per no oblidar l'agressió que va patir la ciutat, amb uns atacs amb objectius civils i de l'altre, reivindicar el compromís de la ciutat amb la pau.

A través d'un ampli conjunt d'accions divulgatives, educatives i culturals que s'allargaran durant tot l'any, l'Ajuntament de Barcelona vol promoure el record i la història d'aquells fets perquè la ciutadania i el món valorin la responsabilitat del feixisme en la destrucció de vides i patrimonis i l'esforç popular per defensar-se i reorganitzar la vida de la ciutat.

El novembre del 1937 Barcelona va esdevenir capital de tres governs (català, basc i espanyol) i va ser atacada en el context de batalles estratègiques importants com la de Terol, front d'Extremadura i la renovada resistència de Madrid.

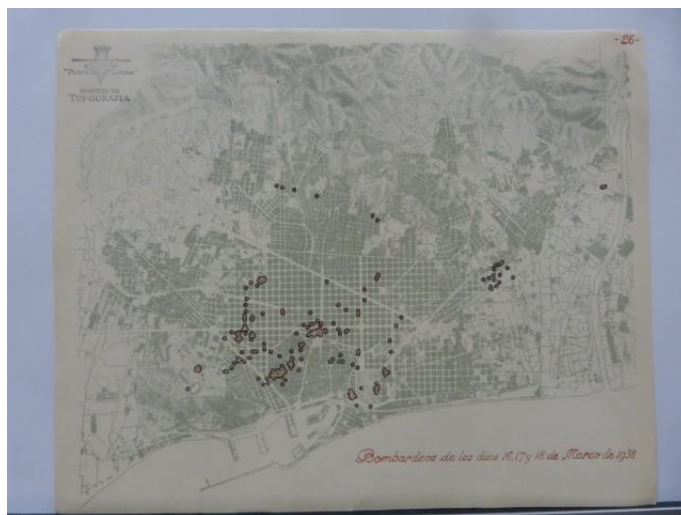
Per facilitar l'ofensiva franquista, l'aviació italiana va bombardejar Barcelona el gener del 1938: el Poblenou, la Barceloneta, Sant Andreu, Can Tunis, el Gòtic, el Raval, l'Eixample i el Guinardó van ser els barris més afectats, el port va quedar quasi inservible i es va produir la massacre infantil a l'escola de Sant Felip Neri.

Però el 16, 17 i 18 de març de 1938 es van fer els bombardeigs més cruentos; l'aviació feixista italiana va atacar Barcelona amb una nova tècnica de guerra, el bombardeig de saturació: llançament continuat de bombes en caiguda lliure combinades amb bombes incendiàries sense un objectiu militar precís, tan sols deixar el territori devastat i atemorit.

El comandant N.P. MacRoberts, observador britànic a Barcelona, va informar de la situació amb aquestes paraules: *"Quan escric aquestes ratlles, Barcelona està sotmesa al terrorisme massiu des de l'aire; el seu coratge i la seva fermesa davant els atacs aeris em quedaran gravats a la memòria."*

El primer tinent d'alcaldia, Gerardo Pisarello, ha destacat que "tenim la obligació de recordar aquests actes que han quedat fixats en la memòria col·lectiva de la ciutat i que volen ser un acte de reparació, parcial, a totes les víctimes". Segons ha reivindicat, "Barcelona és una ciutat de pau, solidària amb totes les ciutats que encara avui viuen sota el terror massiu dels bombardejos indiscriminats. Molta gent es veu forçada a marxar dels seus països. La gran tragèdia de la nostra època és que, a diferència de la gent que va fugir va trobar altres països que els obrien les portes, avui hi ha milers de persones fugint i a les ciutats sens impedeix acollir-les. Aquest programa de commemoració també vol ser una denúncia d'aquesta situació que encara avui es pateix al cor d'Europa", ha dit.

El bombardeig dels dies 16, 17 i 18 de març de 1938 en dades

Plànol de Barcelona amb els punts bombardejats els dies 16, 17 i 18 de març de 1938 (Ufficio Storico Aeronautica Militare Italiana)

Dades i xifres

- ❖ Primera alarma: 22.08 h
- ❖ Primera incursió: 22.15 h
- ❖ Última incursió: 15.10 h
- ❖ Última alarma: 15.19 h
- ❖ Duració: 40 h, 55 min
- ❖ Avions emprats: Savoia-Marchetti SM81 Pipistrello - Bombardamento Notturmo / SM79 Sparviero - Bombardamento Veloce
- ❖ Quantitat de bombes llançades (kg): 44.960 kg
- ❖ Alçada de llançament: entre els 3.800 m i els 6.000 m
- ❖ Pes de les bombes (kg): 250/100/50/20
- ❖ Víctimes mortals: 551*
- ❖ Ferits: 1.151*
- ❖ Edificis destruïts: 76 (totalment) / 96 (parcialment)*
- ❖ Edificis afectats: 273*

* Font: Junta Local de Defensa Pasiva de Barcelona "Alarmas, víctimas y edificios (26/12/1936-25/1/1939)". Pel que fa als morts, es tracta de xifres oficials que no tenen en compte les defuncions posteriors als bombardeigs i que, de fet, s'aproximen a les donades per l'Hospital Clínic i l'Hospital General a les 19.13h del 18 de març (546 morts / 993 ferits). Les aparegudes al periòdic *La Vanguardia* dos dies després, en canvi, ja donen un número sensiblement més alt de víctimes mortals: "muertos 670 / heridos 1200". Estudis més recents xifren els morts al voltant d'un miler, i els ferits entre 1500 i 2000.

***L'Arbre de la memòria*, una instal·lació artística de vídeo mapping, llum i so a la façana de l'Ajuntament els dies 16, 17, 18 de març**

La Plaça Sant Jaume serà l'escenari d'una intervenció artística que tindrà lloc els dies 16, 17, 18 de març, coincidint amb les dates en què, fa exactament 80 anys, van tenir lloc els bombardejos més cruentos sobre la ciutat de Barcelona. Es tracta d'una obra adreçada a la ciutadania i que constitueix un dels actes centrals del projecte *Barcelona bombardejada 1936-1939. Volem la pau no l'oblit*, així com del projecte *Imatges per a la Memòria. Iconografia feixista i Guerra Civil Espanyola (2016-2019)*, organitzat pel Centro di Studi sul Cinema Italiano (CSCI).

L'Arbre de la Memòria és el nom de la instal·lació artística de vídeo mapping, llum i so que es podrà veure a la façana de l'Ajuntament de Barcelona, amb projeccions 3D.

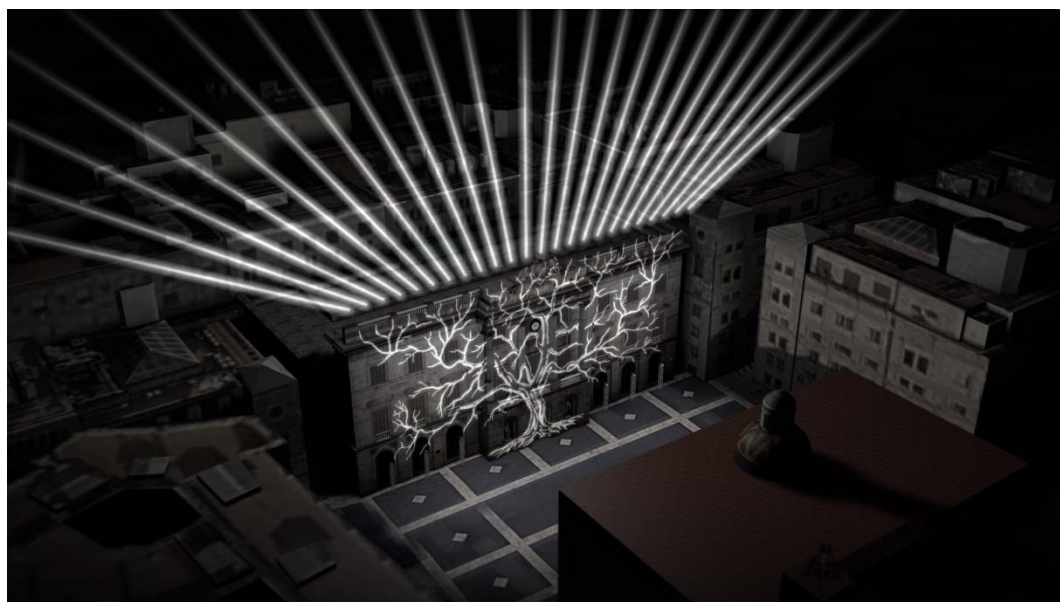
Comissariat per Daniela Aronica, directora del CSCI, i sota la direcció de Xavi Bové, *L'arbre de la Memòria* és, tal com expliquen els seus responsables, la imatge de la vida i de la nostra humanitat. La figura de l'arbre és axial, connecta la terra amb el cel, però també s'arbora i creix en l'horitzontalitat a través de branques i fruits.

Un arbre gegantí es dibuixa a la façana de l'Ajuntament de Barcelona a partir de petits traçats curts, interromputs, fent referència al bombardeig discontinu que va ordenar Mussolini i que va sembrar el terror en la població. Cada traç es relaciona sinestèsicament, en un mateix acte perceptiu, amb un fil de veu, subtil, individual, però que sumats acaben creant un cor global, un clam a la pau i a la llibertat.

En el silenci de la nostra reflexió es percep el sentiment dels ciutadans aquells tres dies de terror i infàmia, un món interior que esdevé llavor, minúscula i insignificant, però també pletòrica de riquesa natural. Observem el germen d'un arbre esplendorós que ens contempla imponentment; vida en procés d'arrelament, desenvolupament i maduració.

Aquest arbre va creixent i es va ramificant successivament, amb branques, branquillons, fulles i fruits plens de simbologia. Cada fruit projecta una llum potent que apunta cap al cel, i convida el públic a dirigir la mirada cap amunt sense por, sense complexos, i així, per extensió, es converteix en un raig de llum que es pot veure des de tots els punts de la ciutat.

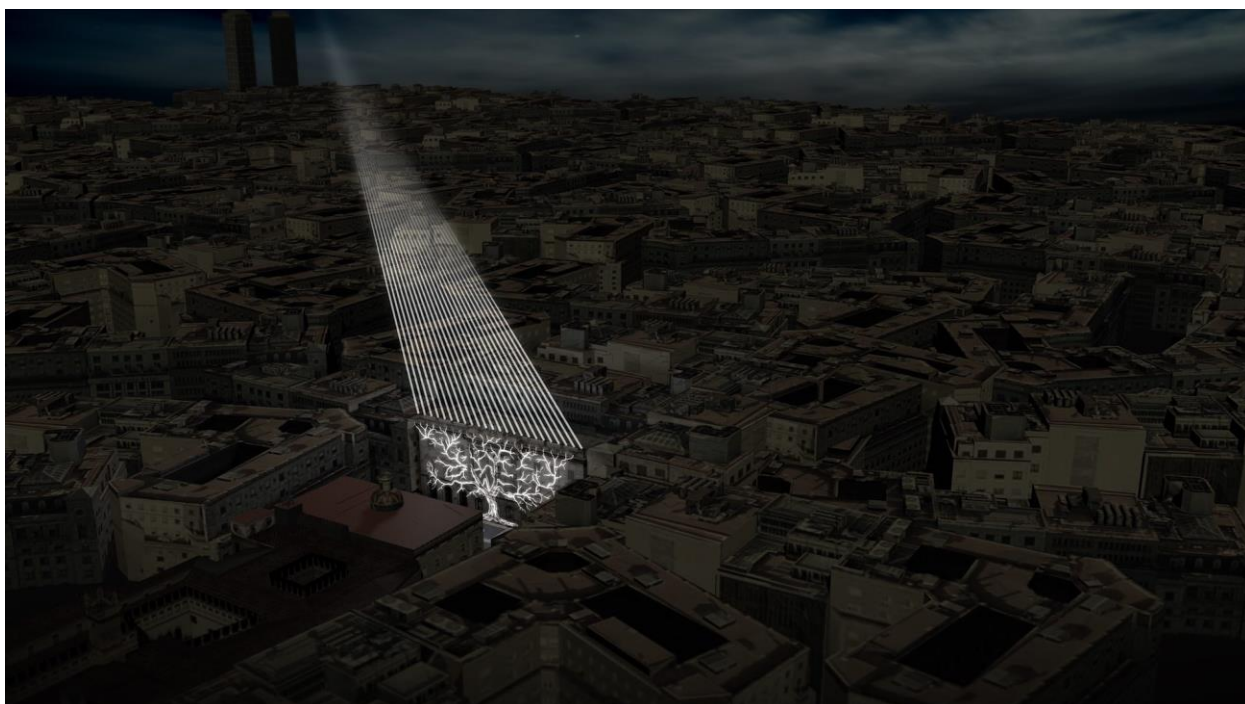

La projecció s'inaugurarà divendres 16 de març, a les 20.15 h i es repetirà els tres vespres, amb diferents passis.

Divendres 16 de març, de 20.15 a 22.00 h (darrera projecció)

Dissabte 17 i diumenge 18 de març, de 19.30 a 21.00 h (darrera projecció)

Durada: 10 min, aproximadament (repetició cada 15 min)

IMATGES DE L'ARBRE DE LA MEMÒRIA. En alta i baixa qualitat. Descarregar-les aquí:
<https://we.tl/oKsAHvwwGI>

Una infància sota les bombes, exposició a El Born CCM

Entre les accions de divulgació que hi ha previstes, destaca la inauguració de l'exposició *Una infància sota les bombes*, que mostra la vivència dels nens i nenes que van patir els bombardejos i com els van representar en dibuixos fets a les a escoles, refugis i campaments... I l'empremta que en alguns artistes ha deixat aquella experiència en la seva vida adulta o la interpretació de les marques d'aquells atacs en l'espai urbà.

L'exposició, comissariada per l'historiador Jordi Guixé i l'equip tècnic del Born CCM, es podrà veure a El Born Centre de Cultura i Memòria des del juliol fins al desembre del 2018.

Per apropar aquesta mostra al públic infantil, s'ha previst un dossier pedagògic que estarà en mans de les escoles i que inclourà propostes didàctiques amb l'objectiu de recuperar la memòria sobre els bombardejos i els seus efectes en la població civil.

A la vegada, els districtes han programat un seguit d'activitats als barris per tal de contribuir a difondre i commemorar els 80 anys del bombardeig a Barcelona.

Nous estudis i publicacions amb dades inèdites dels bombardejos

- ***Barcelona, topografia de la destrucció, un llibre de la Fundació Pi i Sunyer***

De cara al setembre està prevista la publicació del llibre *Barcelona, topografia de la destrucció*, elaborat per la Fundació Pi i Sunyer. Mireia Capdevila i Laia Arañó son les autores d'aquest llibre que posarà al descobert noves dades sobre els bombardejos.

Resultat d'una exhaustiva recerca en arxius municipals, aquesta publicació mostrarà el detall dels llocs impactats per les bombes, les cases i equipaments destruïts, el nombre d'afectats i la destrucció de béns en cada cas. El volum està acompanyat d'imatges que documenten la destrucció de les estructures de la ciutat, i de col·laboracions d'especialistes que contextualitzen els bombardeigs, les estratègies de defensa, les causes i les conseqüències dels atacs.

Estudi-inventari dels refugis civils de la ciutat

El Servei d'Arqueologia de l'Ajuntament de Barcelona té en marxa un projecte de recerca que pretén inventariar i documentar els més de 1.300 refugis antiaeris localitzats a Barcelona, amb l'objectiu d'oferir una major difusió i divulgació d'aquest important patrimoni històric de la nostra ciutat.

- ***Guia Història Urbana: defensa 1936/1939 BCN (MUHBA)***

Reedició de la Guia Urbana editada pel Museu d'Història ara fa uns anys

- ***Dossier pedagògic a les Escoles de Barcelona***

Elaboració d'un seguit de propostes didàctiques adreçades a professorat i alumnat dels diferents nivells educatius de l'ensenyament primari i secundari, tant obligatori com batxillerats, amb l'objectiu de recuperar la memòria sobre els bombardejos i els seus efectes en la població civil.

Aquest material estarà disponible a través del Centre de Recursos Pedagògics i estarà disponible per al curs 2018-2019.

- ***Fulletons commemoratius ATM bus***

Material divulgatiu i de sensibilització sobre els efectes de la guerra aèria a Barcelona

Noves senyalitzacions memorials en diferents punts de la ciutat

Coincidint amb la commemoració, tindrà lloc la senyalització de diferents espais singulars que van rebre l'impacte de les bombes, i es posarà en valor el paper de figures que van tenir un pes decisiu en la defensa de la ciutat i en la construcció dels refugis antiaeris.

Al faristol ja descobert on hi va haver l'**Escola del Mar**, a la platja de la Barceloneta, que va ser bombardejada i destruïda el 7 de gener de 1938 per part de l'aviació feixista italiana, s'hi sumarà un nou faristol informatiu on es va produir la massacre infantil a l'escola de **Sant Felip Neri**, també a Ciutat Vella.

Així mateix, està previst posar plaques commemoratives allà on van néixer **Ramon Parera Comorera** i **Manuel Muñoz Díez**. Parera va ser assessor i impulsor del sistema de refugis antiaeris des de febrer de 1938, va dissenyar els refugis. Va avaluar la seva resistència i va incorporar noves mesures de resistència i eficàcia. Per la seva banda, Manuel Muñoz Díez va ser creador del sistema de refugis antiaeris, regidor de l'Ajuntament de Barcelona, responsable últim de la Junta Local de Defensa Passiva de Barcelona. S'encarregà de l'allistament i l'organització del personal civil per a la construcció de refugis, la neteja i el desenrunament. Va propiciar els refugis per iniciativa civil popular i els va coordinar juntament amb els d'iniciativa municipal.

El MUHBA manté un ampli programa activitats per a escoles i per a tots els públics

El Museu d'Història de Barcelona (MUHBA) té una àmplia programació d'activitats i propostes relacionades amb la guerra civil i els bombardejos. Adreçades a tots els públics, inclouen itineraris guiats, visites al refugi antiaeris de Gràcia, i el Refugi 307, al Poble-sec, representacions teatrals o cineraris escolars a les Bateries del Turó de la Rovira i el Refugi 307.

Per a les escoles existeix un seguit d'activitats, acompanyades del seu corresponent material pedagògic.

- **A pic i pala!**

Visita al Refugi 307, construït solidàriament pels veïns i veïnes del barri, on s'explica com es va implicar i organitzar la població per sobreviure als bombardejos en temps de guerra.

- **El refugi 307: solidaritat per sobreviure**

Visita per entendre l'afectació que la guerra i els bombardeigs van tenir a la ciutat i aprofundir en la importància de l'organització veïnal i l'esforç institucional per sobreviure al terror aeri.

- **La Barcelona de la guerra i la postguerra. Perspectives des del Turó de la Rovira**

Un mirador natural de 360° que ens permet interpretar la panoràmica metropolitana i al mateix temps aprofundir en l'organització de la defensa antiaèria durant la Guerra Civil i l'eclosió posterior del barraquisme.

- **Barcelona sota les bombes**

Visites + itinerari. Visita combinada al Refugi 307 i al Turó de la Rovira, dos espais patrimonials decisius per entendre de defensa passiva i activa desenvolupades pels poders públics i els ciutadans per protegir Barcelona dels bombardejos aeris i itinerari en autocar per indrets de la ciutat afectats pels bombardeigs.

Per al públic en general es reforçaran les propostes que existeixen, amb una oferta ampliada.

- **Refugi 307. Visita guiada**

El Refugi 307 és un dels millors exemplars de refugi construït a Barcelona i alhora esdevé un autèntic memorial de la lluita per la supervivència i el desastre de les guerres.

- **Vedettes i milicians. El Paral·lel i el barri del Poble Sec durant la Guerra Civil**

Itinerari + visita al Refugi 307

Aquesta activitat situa el Refugi 307 en el seu context, el barri del Poble-sec durant la Guerra Civil, i remarca la seva relació amb el món del teatre i la cultura popular del Paral·lel.

- **La Barcelona de la guerra i la postguerra. Perspectives des del Turó de la Rovira**

Visita guiada a la bateria antiaèria del Turó de la Rovira.

Una alçada de 262 metres sobre el nivell del mar i una visió de 360º converteixen el turó de la Rovira en un mirador natural privilegiat. Un emplaçament estratègic per a la defensa de Barcelona durant la Guerra Civil.

- **La defensa de la ciutat moderna**

Visita guiada a la bateria antiaèria i les barraques del Turó de la Rovira.

Visita de dues hores a les restes arqueològiques del turó de la Rovira per aprofundir en el Pla de Defensa Activa desenvolupat per l'exèrcit republicà durant la Guerra Civil i l'eclosió posterior del barraqisme a la ciutat.

- **La defensa activa i passiva de la ciutat. El refugi 307 i les bateries aèries del Turó de la Rovira**

Visita combinada Refugi 307 + Turó de la Rovira + itinerari urbà en autocar

Dos espais decisius per entendre la resposta de la població, les institucions municipals i els caps militars de l'exèrcit republicà per fer front al terror aeri que va atemorir la ciutat amb gairebé dos-cents bombardeigs

Per a més informació:

<http://ajuntament.barcelona.cat/programesmemoria/ca/>

<http://ajuntament.barcelona.cat/museuhistoria/ca>